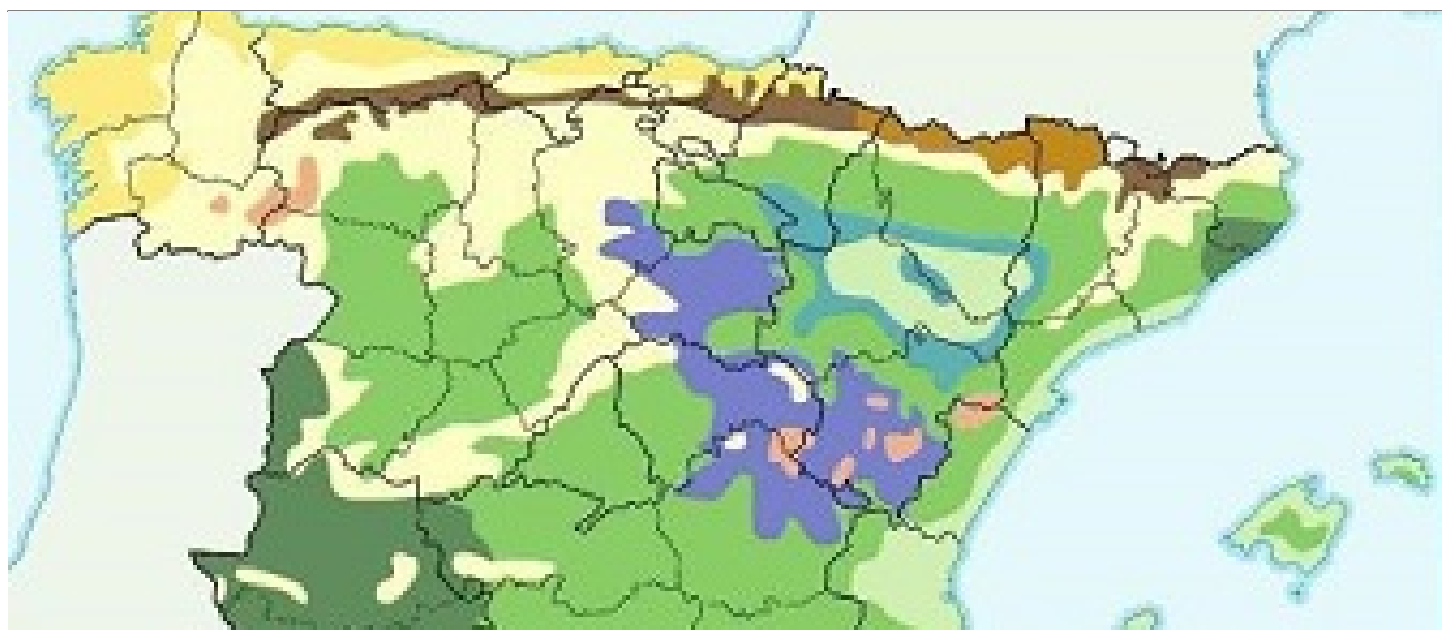

Les descobertes d'ultramar i els arbres introduïts a la península ibèrica

Autor: Francesc Jutglar

Data de publicació: 06-10-2016

Comunicació d'en Francesc Jutglar al 15è Simposi d'Arenys de Munt. Els arbres exòtics introduïts a la Península Ibèrica arran de les descobertes d'ultramar van arrelar al sud i llevant peninsulars, i, sobretot, al litoral català: en concret, a la província de Barcelona

Colonitzar noves terres comporta intercanviar productes entre la colònia i la metròpoli. Per exemple, productes d'interès comercial, alimentari o medicinal. Productes de tota mena... També arbres, arbres que es replanten al territori d'arribada i arbres que es replanten al territori de sortida. No cal dir que aquests resulten exòtics per als qui viuen a la metròpoli. Els arbres exòtics són també part del que ens ha arribat d'altres terres. L'objectiu del present escrit és comprovar si la distribució d'arbres exòtics a la Península Ibèrica ajuda a confirmar la tesi de la catalanitat de la descoberta i colonització d'Amèrica.

Els arbres són especialment indicats per al nostre estudi perquè tenen un cicle vital llarg, la qual cosa fa que hagin passat poques generacions des de la seva introducció fins al moment actual. Per això els arbres --més que no pas les plantes anuals-- encara poden donar-nos pistes del lloc on van ser introduïts per primera vegada.

Pel que fa al nostre propòsit, el primer que cal és comprovar si Castella és terra apta per al creixement dels arbres. Doncs bé, tant en el mapamundi climàtic¹

com en el de vegetació²,

que són gairebé idèntics, ens mostren una Península Ibèrica en la qual hi domina majoritàriament el bosc mediterrani, per bé que una part d'aquesta hagi estat guanyada pel bosc caducifoli de tipus oceànic. Una guia d'arbres ibèrics³ ens diu el següent: "Malgrat que no ho sembli, zones extenses actualment desforestades ho estan més per l'acció de l'home que per les limitacions del territori. [...] A la Península Ibèrica s'hi troba la més gran extensió de boscos mediterranis de tota la conca mediterrània." Aquesta afirmació val per a la gran majoria del territori, excepte per a una part de la depressió de l'Ebre i una altra del sud-est ibèric: Almeria. D'altra banda, un mapa d'un text escolar dedicat a la vegetació d'Espanya⁴ confirma més detalladament el que venim dient.

Mètode

La font bàsica d'informació per al present treball és la ja esmentada guia³ d'arbres. Aquesta inclou les prop de 100 espècies exòtiques que podem trobar aparentment naturalitzades. En el nostre recompte, hem deixat de banda moltes plantes que són usals en jardineria moderna, perquè no ajuden al nostre propòsit. També hem bandejat els arbres fruiters "de tota la vida" (que sí que apareixen en l'obra), donat que aquests ja van ser introduïts a les terres hispàniques en temps antiquíssims. Això a banda, cal dir que els mapes que apareixen en aquesta guia són esquemàtics, però serveixen prou per observar a grans trets la distribució de cada espècie:

Per tal de facilitar millor l'anàlisi, els hem traslladat damunt d'un mapa de províncies:

La idea és sobreposar els mapes de cada arbre, de manera que el color vermell que n'indica la distribució sigui més intens allí on coincideixen diverses espècies:

Com més intens és el vermell en una àrea, més diversitat d'arbres exòtics hi trobarem.

A més a més, com que encara estan en discussió els viatges dels catalans arreu del món si llevem els d'Amèrica, hem solapat els mapes en diversos grups segons l'origen geogràfic dels arbres.

De l'Àsia, en trobem 36 espècies:

De l'Àfrica i Macaronèsia, 6 espècies:

D'Amèrica, 32 espècies:

D'Austràlia, 10 espècies:

D'Europa, 7 espècies:

Així, doncs, del conjunt d'Àfrica, Europa, Austràlia, Àsia i Amèrica, la Península Ibèrica n'ha rebut 91 espècies:

Pel que fa als arbres d'origen europeu, cal dir que bona part d'aquests són espècies introduïdes força modernament i

estan distribuïdes al llarg de les serralades del nord peninsular. Sobretot les espècies coníferes, que hom ha destinat a la producció de fusta.

Resultats

Els valors baixos es troben a l'interior peninsular. És a dir, a tot Castella, Extremadura, províncies interiors d'Andalusia, i la part no pirinenca d'Aragó. Els mínims (9/91-14/91) es concentren a Càceres, Àvila, Jaén i Ciudad Real.

Els valors alts es troben a totes les províncies del litoral. Més baixos, en canvi, a les Balears (16/91-28/91) i lleugerament més alts al País Basc (29/91-46/91). Així mateix, les espècies exòtiques augmenten visiblement al sud de Portugal i a les províncies litorals d'Andalusia (44/91-60/91). Però encara ho fan més a la costa de Llevant. Els màxims es troben al País Valencià (49/91-64/91), a prop del litoral del Principat (56/91-72/91) i a la província de Barcelona és troba el màxim absolut d'arbres estrangers.

Des d'un altre ordre de coses, destaca el patró segons el qual estan distribuïdes 18 espècies. Aquest patró abasta des del sud de Portugal i Andalusia litoral fins a Catalunya. Semblantment, 24 més les trobem al llarg del litoral andalús fins a Catalunya.

Algú podria objectar que, malgrat que el nombre d'espècies a l'interior peninsular és baix, la dada encara fóra significativa si aitals espècies s'hi trobessin en exclusiva. La següent taula resumeix l'exclusivitat dels patrons de distribució:

DISTRIBUCIÓ

NOMBRE D'ESPÈCIES

Castella exclusivament

0

Portugal exclusivament

0

Països Catalans exclusivament (amb Múrcia)

(Hibiscus rosa-sinensis. Xina.)

Qualsevol lloc llevat de Catalunya

1

(Acacia baileyana. Austràlia. La trobem a l'Algarve i part d'Andalusia litoral)

Qualsevol lloc llevat de les Castelles

59 (+)

Vet aquí la conclusió. Mentre que només una de les 91 espècies foranes no es troba als Països Catalans, n'hi ha 59, o més, que no es troben enlloc de Castella. Tanmateix, es difícil precisar-ne més el nombre a causa de la imprecisió dels mapes.

A més, la guia de referència ens indica els usos i el moment aproximat de la introducció d'un petit percentatge de casos. O, si més no, ens permet de saber si la introducció fou relativament antiga (des del s. XI fins el XVIII). Es tracta de les espècies americanes *Cupressus lusitanica*, *Thuja occidentalis*, *Acacia farnesiana*, *Erythrina crista-galli* i *Gleditsia triacanthos*, les asiàtiques *Hibiscus rosa-sinensis* i *Citrus aurantium*, l'africana *Acacia karoo*, i, finalment, una de la regió australiana: l'*Araucaria hereophylla*. Doncs bé, les respectives distribucions d'aquestes espècies a la Península són un resum del que ja hem vist fins ara: una única espècie (*Thuja occidentalis*) força escampada, i la resta limitades al litoral. En concret, es concentren cap al sud-oest i, especialment, a la costa catalana. La màxima densitat, s'observa novament a la província de Barcelona. Els 6 casos més o menys datats configuren el darrer mapa:

Francesc Jutglar

Bibliografia

- 1 - https://trampantojos.files.wordpress.com/2011/02/mapa_climas_mundo.jpg
- 2 - <http://estudiolabor.blogspot.com.es/2012/11/mapamundi-de-vegetacion-en-el-mundo.html>
- 3 - ÀNGEL M. ROMO, Árboles de la Península Ibérica y Baleares; Editorial Planeta, S.A., Barcelona, 1997.
- 4 - <https://geografiabatxillerat.wordpress.com/2015/07/23/biodiversitat-i-espais-vegetals-a-espanya/> i extret de Geografia. Batxillerat. Ed. Vicens Vives.